

POSTANOWIENIE

Dnia 24 stycznia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa A. D. i R. D.
przeciwko B. sp. z o.o. sp.k. w W.
o zmianę wysokości świadczenia pieniężnego w związku z wyzyskiem,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 24 stycznia 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 15 lutego 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. oddala wniosek pozwanej o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego,**
- 3. przyznaje adw. M. M. od Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego w (...)) kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset zł), podwyższoną o kwotę podatku od towarów i usług wyliczoną według stawki podatku obowiązującej dla tego rodzaju czynności, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Powodowie A. D. oraz R. D. skierowali przeciwko pozwanej B. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością spółce komandytowej w W. powództwo o:

1) zmniejszenie wysokości świadczenia pieniężnego z tytułu umowy pożyczki nr (...)/2013 zawartej dnia 25 października 2013 r., zmienionej aneksem nr 1 do umowy pożyczki nr (...)/2013 z dnia 25 października 2013 r., zawartym dnia 16 czerwca 2014 r. pomiędzy stronami, z kwoty 427 007 zł z umownymi odsetkami od dnia 17 grudnia 2014 r. do kwoty 235 304,60 zł;

2) ustalenia kwoty zadłużenia z tytułu umowy pożyczki Nr (...)/2013 zawartej dnia 25 października 2013 r., zmienionej aneksem nr 1 do umowy pożyczki nr (...)/2013 z dnia 25 października 2013 r., zawartym dnia 16 czerwca 2014 r. - pomiędzy stronami na kwotę 200 316,60 zł, płatną w ratach po 4 000 zł do 15-tego dnia miesiąca, poczynając od daty prawomocności wyroku wraz z ustawowymi odsetkami w razie opóźnienia w płatności którejkolwiek raty.

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 25 maja 2017 r. oddalił powództwo. Ustalił, że powodowie w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej zaciągnęli przed 2013 r. szereg zobowiązań finansowych. W październiku 2013 r., korzystając z pomocy pośrednika, zawarli w dniu 25 października 2013 r. z pozwaną spółką umowę pożyczki przeznaczonej na spłatę swojego zadłużenia. Pożyczka wynosiła 300 000 zł na warunkach określonych w umowie, w tym z odsetkami umownymi w maksymalnej wysokości. Spłata pożyczki została zabezpieczona hipoteką do kwoty 750 000 zł na nieruchomości powodów, cesją praw z umowy ubezpieczenia tej nieruchomości od ognia i innych zdarzeń losowych oraz weksłem własnym *in blanco* z deklaracją wekslową, wystawionym przez pożyczkobiorców. Opłata przygotowawcza została w umowie określona na 45 000 zł, koszt ubezpieczenia na 850 zł, opłaty notarialne i sądowe na 4 845,40 zł, a prowizja pośrednika wyniosła 10 000 zł. Powodowie zobowiązali się też udzielić pożyczkobiorcy pełnomocnictwa do zbycia należącej do nich nieruchomości w W. w wypadku nie zwrotu w całości kwoty pożyczki wraz z umówionymi odsetkami w terminie do dnia 25 kwietnia 2014 r. i poddali się egzekucji wprost na podstawie

777 § 1 pkt 5 k.p.c. do kwoty 750 000 zł w razie niezwrócenia przez nich całej pożyczonej kwoty wraz z należnymi odsetkami umownymi w granicznym terminie określonym w umowie.

Powodowie nie spłacili pożyczki w terminie. W dniu 16 czerwca 2014 r. strony podpisały aneks nr 1 do łączącej je umowy, przedłużając termin spłaty do dnia 16 grudnia 2014 r. Za przedłużenie umowy pożyczkobiorcy zobowiązali się zapłacić kwotę 36 107,24 zł, udzielili też pozwanej kolejnego pełnomocnictwa do zbycia należącej do nich nieruchomości, odpowiednio zmieniona została też treść hipoteki. Powodowie spłacili pozwanej tylko 34 988 zł tytułem odsetek, opłaty za wezwanie do zapłaty, ubezpieczenie nieruchomości i opłaty przygotowawczej. Pomimo starań o kolejną pożyczkę z innych źródeł, nie uzyskali środków na spłacenie pozwanej w całości. Powódka pracowała w branży bankowej od 2008 r., w okresie od 20 stycznia 2013 r. do dnia 28 lutego 2014 r. - na stanowisku doradcy kredytowego w (...) Bank S.A. We wrześniu 2014 r. poinformowała pozwaną o swoich problemach zdrowotnych. W styczniu 2015 r. powód poddał się leczeniu zaburzeń ośrodkowego układu nerwowego.

Sąd Okręgowy ocenił, że w okolicznościach ustalonych w sprawie nie zachodzą przesłanki do zastosowania przepisów o wyzysku (art. 388 § 1 k.c.). Uznał, że w chwili zawierania umowy powodowie nie znajdowali się w przymusowym położeniu, skoro byli właścicielami nieruchomości o wartości kilkakrotnie przenoszącej ich zadłużenie. Nie wykazali też swego niedoświadczenia lub niedołęstwa, ani też przyjęcia bądź zastrzeżenia przez pozwaną dla siebie lub innej osoby świadczenia pozostającego w rażącej dysproporcji do świadczenia powodów.

Rozpoznający apelację powodów Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 15 lutego 2019 r. oddalił tę apelację. Zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i jego ocenę prawną. Podniesione przez powodów zarzuty naruszenia art. 388 k.c. i nieprawidłowych ustaleń faktycznych ocenił jako nieuzasadnione.

W skardze kasacyjnej powodowie zarzucili naruszenie prawa materialnego przez niezastosowanie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. w zw. z art. 359 § 2¹

k.c.; art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c.; art. 359 § 2² k.c. w zw. z art. 359 § 2¹ k.c. w zw. z art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1830), a także niezastosowanie art. 388 § 1 k.c. Podnieśli też naruszenie art. 189 k.p.c. jako przepisu postępowania.

We wnioskach domagali się o uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i jego zmiany przez uwzględnienie ich powództwa oraz zasądzenie solidarnie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów postępowania przed wszystkimi sądami, ewentualnie o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z pozostawieniem Sądowi drugiej instancji rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego oraz kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodom z urzędu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o jej oddalenie w całości oraz o zasądzenie od powodów solidarnie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Skarga kasacyjna ukształtowana została w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako środek odwoławczy o szczególnym charakterze, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa i jednolitości wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń nie satysfakcjonujących stron. Realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowionego w art. 398⁹ k.p.c., w ramach którego Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny sprawy przedstawionej mu ze skargą kasacyjną. Zakres przeprowadzanego badania jest ograniczony do kontroli, czy w sprawie występują przewidziane w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c. okoliczności uzasadniające przyjęcie skargi do rozpoznania.

Skarżący uzasadnili potrzebę rozpoznania ich skargi przesłanką z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. to znaczy jej oczywistą zasadnością:

- „w zakresie zarzutu naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. w zw. z art. 359 § 1 k.c., ponieważ z § 11 ust. 1 umowy pożyczki, § 1 ust. 5 Aneksu nr 1 oraz ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd drugiej instancji jednoznacznie wynika, że mimo zastrzeżenia Opłat Przygotowawczych jako rekompensaty za poniesione przez pozwaną koszty związane z rozpatrzeniem wniosku powodów o zawarcie umowy pożyczki oraz Aneksu nr 1, przygotowanie tychże dokumentów oraz ich zawarcie, opłaty te w istocie stanowiły ukryte wynagrodzenie pozwanej - dodatkowe wobec odsetek kapitałowych zastrzeżonych w maksymalnej wysokości - za korzystanie przez powodów z przedmiotu pożyczki; powyższe jednoznacznie wynika z faktu, że opłaty te: nie zostały naliczone za konkretne czynności rzeczywiście wykonane przez pozwaną na etapie poprzedzającym udzielenie Powodom pożyczki oraz zawarcie Aneksu nr 1, ewentualnie nie były one ekwiwalentne do nakładu jej pracy oraz nie zmierzały do zrekompensowania pozwanej kosztów poniesionych przez nią w związku z zawieraniem Umowy Pożyczki i Aneksu nr 1.”

- „w zakresie zarzutu naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c., ponieważ zastrzeżenie w § 11 ust. 1 Umowy Pożyczki oraz § 1 ust. 5 Aneksu nr 1 Opłat Przygotowawczych w łącznej wysokości 60 000 zł jako rekompensaty za poniesione przez Pozwaną koszty związane z rozpatrzeniem wniosku Powodów o zawarcie Umowy Pożyczki oraz Aneksu nr 1, przygotowanie tychże dokumentów oraz ich zawarcie, było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego - w szczególności zasadami kupieckiej uczciwości oraz lojalności wobec konsumentów - i stanowiło przejaw nadużycia kontraktowego, gdyż opłaty te: nie zostały naliczone za konkretne czynności rzeczywiście wykonane przez Pozwaną na etapie poprzedzającym udzielenie Powodom pożyczki oraz zawarcie Aneksu nr 1, ewentualnie nie były one ekwiwalentne do nakładu jej pracy oraz nie zmierzały do zrekompensowania Pozwanej kosztów poniesionych przez nią w związku z zawieraniem Umowy Pożyczki i Aneksu nr 1.”

- „w zakresie zarzutu naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 359 § 2² k.c. w zw. z art. 359 § 2¹ k.c. w zw. z art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1830), ponieważ

Sąd drugiej instancji nie wziął pod uwagę, że od dnia 9 października 2014 r. zastrzeżona w Aneksie nr 1 wysokość oprocentowania pożyczki udzielonej Powodom, wynosząca 16% w stosunku rocznym, przekraczała wysokość odsetek maksymalnych, o których mowa w 359 § 2² k.c. w brzmieniu tego przepisu wówczas obowiązującym i których wysokość wynosiła wówczas 12% w skali roku; w konsekwencji Sąd II instancji nie ustalił, że kwota zadłużenia i powodów z tytułu Umowy Pożyczki, zmienionej Aneksem nr 1 jest niższa o kwotę 2.202,74 zł, tj. kwotę odpowiadającą różnicy odsetek kapitałowych od całkowitej kwoty pożyczki udzielonej powodom liczonych w umownej wysokości 16% w stosunku rocznym od dnia 9 października 2014 r. do dnia 15 grudnia 2014 r. a kwotą tych odsetek liczonych w ww. okresie w wysokości 12% w stosunku rocznym, tj. w wysokości odsetek maksymalnych obowiązujących od dnia 9 października 2014 r.”

- „w zakresie zarzutu naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 189 k.p.c., ponieważ Sąd II Instancji nie rozpoznał, ani w ogóle nie odniósł się do zgłoszonego przez Powodów w tiret drugim petitum Pozwu roszczenia o ustalenie kwoty ich całkowitego zadłużenia z tytułu Umowy Pożyczki oraz Aneksu nr 1 na kwotę 200.316,60 zł płatną w określony tam sposób, podczas gdy spełnione były wszystkie przesłanki umożliwiające Powodom domaganie się ww. ustalenia a rozpoznanie tego roszczenia przez Sąd II instancji umożliwiłoby mu: ustalenie nieważności zobowiązań Powodów do zapłaty na rzecz Pozwanej Opłat Przygotowawczych oraz zobowiązania do zapłaty odsetek kapitałowych za okres od dnia 9 października 2014 r. do dnia 15 grudnia 2014 r. w wysokości przekraczającej wysokość odsetek maksymalnych, a w konsekwencji ustalenie kwoty zadłużenia Powodów z tytułu Umowy Pożyczki, zmienionej Aneksem nr 1 na odpowiednio niższym poziomie, uwzględniającym nie tylko brak obowiązku zapłaty na rzecz Pozwanej Opłat Przygotowawczych, lecz także fakt, że gdyby Powodowie od samego początku wiedzieli, że nie muszą płacić Opłat Przygotowawczych, to nie zaciągnęliby od Pozwanej pożyczki na ten cel i w konsekwencji nie musieliby ponosić kosztów spłaty odsetek kapitałowych od tej części pożyczki; brak rozpoznania roszczenia Powodów z art. 189 k.p.c., a w szczególności brak zbadania spełnienia się przesłanek stosowania tego przepisu doprowadził do nierozpoznania istoty sprawy w tym zakresie.”

i

- „w zakresie zarzutu naruszenia w zaskarżonym wyroku art. 388 § 1 k.c., ponieważ ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd II instancji jednoznacznie wskazują, że pozwana, wykorzystując przymusowe położenie powodów, próbujących uwolnić się narastającej spirali zadłużenia, oraz ich niedoświadczenie i niezdolność do należytego rozpoznania warunków pożyczki, zastrzegła dla siebie w ramach Umowy Pożyczki oraz Aneksu nr 1 świadczenia, których wartość w chwili zawierania Umowy Pożyczki oraz Aneksu nr 1 w rażącym stopniu przewyższała jej własne świadczenia, w szczególności świadczenie w postaci obowiązku zapłaty przez powodów na jej rzecz Opłat Przygotowawczych.”

Oczywista zasadność skargi kasacyjnej, o której mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., zachodzi tylko wtedy, kiedy dla przeciętnego prawnika z samej treści skargi - bez pogłębionej analizy i jurydycznych dociekań - jednoznacznie wynika, że wskazane w niej podstawy zasługują na uwzględnienie. Skarżący powinien unaocznic tę oczywistość, jednak wskazując jedynie na argumenty mieszczące się w zakresie kognicji Sądu Najwyższego. Nie może więc powoływać się na wadliwość ustaleń faktycznych, ani opierać na innych faktach niż stanowiące podstawę rozstrzygnięcia (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Tymczasem argumentacja powodów bazuje na faktach, które nie były przedmiotem twierdzeń ani dowodów skarżących w postępowaniu rozpoznawczym. Powodowie nie nakierowali postępowania dowodowego na ustalenie przeznaczenia i charakteru zastrzeżonych w umowie opłat, ani też co do zastrzeżenia nadmiernych odsetek w umowie. Z ustaleń Sądów obu instancji wynika, że zastrzeżone w umowie odsetki w wysokości czterokrotności stopy kredytu lombardowego NBP odpowiadały w chwili zawarcia umowy odsetkom maksymalnym z art. 359 § 2¹ k.c., natomiast z ustaleń sądów nie wynika, żeby w wyniku aneksowania umowy doszło do zastrzeżenia odsetek przekraczających dopuszczalny limit. Gdyby jednak nawet tak było, to skutki przekroczenia określa wprost art. 359 § 2² k.c., który jest przepisem bezwzględnie obowiązującym i szczególnym w stosunku do art. 58 § 1 k.c., wyłączają też działanie art. 58 § 3 k.c.

Z kolei podnoszona przez skarżących okoliczność, że nie doszło do rozpoznania powództwa o ustalenie kwoty zadłużenia powodów w wysokości 200 316,60 zł i rozłożenie tej kwoty na raty również nie dowodzi oczywistej zasadności skargi, ponieważ żądanie to nie było przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji, skarżący nie złożyli wniosku o uzupełnienie wyroku tego Sądu, wobec czego na etapie postępowania apelacyjnego sprawa ograniczała się do powództwa o ukształtowanie opartego na podstawie z art. 388 § 1 k.c. i ujętego w pierwszym żądaniu.

Zarzuty skargi kasacyjnej skonfrontowane z treścią ustaleń faktycznych nie uprawniają też do stwierdzenia oczywistej zasadności zarzutu wadliwego zastosowania art. 388 § 1 k.c.

W konsekwencji wskazana przez powodów podstawa przyjęcia ich skargi kasacyjnej do rozpoznania nie wystąpiła. Okoliczności sprawy nie wskazują też, aby zachodziły inne podstawy przewidziane w art. 398⁹ § 1 k.p.c., co uzasadniało odmowę przyjęcia tej skargi do rozpatrzenia.

O kosztach postępowania Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 102 w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c. z uwagi na aktualną sytuację zdrowotną i materialną powodów.

Wynagrodzenie adwokata świadczącego powodom pomoc prawną z urzędu obliczone zostało z uwzględnieniem treści § 2 pkt 1 w zw. z § 4, § 8 pkt 6 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18).